

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК УМОВА ПОБУДОВИ КОНКУРЕНТНОЇ ЕКОНОМІКИ

К.е.н., доцент Т.В. Сердюк

Інститут БТЕГП

Вінницького національного технічного університету

Сучасна світова господарська система характеризується необхідністю постійного зростання навіть в умовах обмеженості певних ресурсів. В цій системі постійно здійснюється перебудова складових її компонентів і зв'язків між ними з метою підвищення ефективності використання ресурсів. Це досягається за рахунок інноваційної діяльності, яка не припиняється в різних секторах, структурних рівнях економік країн, регіонів і усього світового господарства в цілому. Інтелектуальний потенціал, основою якого є розвиток науки, технологій і освіти за таких умов стає найбільш важливим ресурсом будь-якої держави.

Інновації стали промисловою релігією ще в ХХ столітті. Вони забезпечують набагато більш високий рівень віддачі, ніж просте інвестування. Американці порахували, що норма прибутку від 17 самих успішних нововведень, зроблених у 70-х роках, склала в середньому близько 56%. У той же час середня норма прибутку від всіх інвестицій в американський бізнес за останні 30 років складає лише 16%. Середньосвітовий рівень витрат на НДДКР ще наприкінці 90-х років минулого століття в розвинених країнах світу щорічно збільшувався від 3-5 до 20-26%. На сьогодні саме інноваційна діяльність стає найважливішим фактором забезпечення конкурентоспроможності продукції та економіки в цілому.

Інновація – це кінцевий результат впровадження у виробництво нововведення, під яким можна розуміти будь-яку нову ідею, що забезпечує підвищення якості продукту, вдосконалення технології його виробництва, оптимізацію маркетингової політики, підвищення рівня сервісу, вихід на нові ринки збуту і т.п.

Щорічна доповідь щодо конкурентоспроможності країн у системі світового господарства готується під егідою Світового економічного форуму Міжнародним інститутом менеджменту (м. Лозана). За роки дослідження конкурентоспроможності країн у системі світового господарства факторів, що її визначають, фахівцями інституту були розроблені «золоті правила» конкурентоспроможності, користуючись якими країна добивається підвищення або збереження її високого рівня. Формулюються вони в такому порядку:

- стабільне і передбачуване законодавство;
- гнучка структура економіки;
- інвестиції в традиційну і технологічну інфраструктуру;

- стимулювання приватних заощаджень і внутрішніх інвестицій;
- підвищення агресивності експорту поряд із залученням прямих іноземних інвестицій;
- поліпшення якості, оперативності, прозорості управління і адміністрування;
- взаємозумовленість заробітної плати, продуктивності праці і податків;
- скорочення розриву між мінімальними і максимальними заробітками в країні і зміцнення середнього класу;
- великі інвестиції в освіту, а також у безперервне підвищення кваліфікації працюючих;
- баланс глобалізації економіки і національних особливостей, (тобто поряд з усвідомленням приналежності до світового співтовариства повинна існувати національна ідея, національне самовизначення).

Для України актуальним питанням є зміна структури економіки, і зокрема, промисловості. На сьогодні економіка країни прямо залежить від цін на металопрокат, адже обсяги його експорту за 7 місяців 2004 року складають 31,4% від всього експорту. Це свідчить про структурну деградацію народногосподарського комплексу, приводить до нерівномірності розвитку окремих регіонів і, як наслідок, до соціальних потрясінь на ринку праці.

В Україні проголошений курс на інноваційний розвиток, і він вимагає визначення пріоритетів в інвестиційній політиці – насамперед в сторону нових технологій і розвиток людського потенціалу. Зв'язок цих двох факторів нерозривний, оскільки без наявності сильної науки і системи освіти неможливо створити й експлуатувати новацію. За підрахунками іноземних спеціалістів, на 1 дол., вкладений в науку, припадає 6 дол. прибутку. За даними Держкомстату України, інноваційні вкладення в промисловість складають щорічно біля 2,5 млрд. грн. В тому числі на розробку і дослідження – не більше 0,3 млн.грн., що складає 0,1% від ВВП проти 2% в розвинених країнах світу.

Розвинені країни рухаються до “постіндустріального суспільства”, яке називають фазою “нової економіки”, “економіки знань” або “інформаційного суспільства”. Зростання економіки, забезпечення якісного її розвитку, здатність виробляти конкурентноздатну і експортно орієнтовану продукцію в несировинних галузях економіки – це пріоритети сьогодення. Аналогічну політику намагаються проводити і інші країни СНД. Так, в президентському посланні Федеральним зборам РФ поставлена мета – подвоїти ВВП у 2 рази до 2010 року, згідно з прогнозом Стратегії економічного і соціального розвитку України на 2004-2015 роки ВВП до 2015 року має зрости в 2,3-2,4 рази, а в індустріально-інноваційній програмі розвитку Казахстану на 2003-2015 передбачається ріст ВВП у порівнянні з 2000 роком у 3-3,5 рази. Економіка більшості країн СНД росте і може рости ще кілька років більш високими темпами, ніж світова, тому що спостерігається «ефект бази», тобто економіка почала зростати після багаторічної кризи і досить швидкими темпами наближається до рівня, з якого почалося її падіння. За обсягами падіння ВВП Україна поступалась лише Молдові, Таджикистану та Грузії (табл.1).

Таблиця 1

Індекси фізичного об'єму ВВП (в постійних цінах за даними статистичного комітету СНД)

	1992	1995	2000	2001	2002	2003
	1991 = 100%					
Азербайджан	77,4	42,2	59,3	65,1	72,0	80,1
Вірменія	58,2	59,8	76,8	84,2	95,0	108,2
Білорусія	90,4	66,1	89,7	94,0	98,7	105,4
Грузія	55,1	35,8	47,5	49,8	52,5	57,1
Казахстан	94,7	69,0	78,0	88,5	97,2	106,2
Киргизія	86,1	55,0	72,2	76,1	76,1	81,2
Молдова	71	48	42	45	48	51
Росія	85,5	65,4	70,8	74,4	77,9	83,6
Таджикистан	70	41	41	45	49	54
Узбекистан	88,9	81,6	98,8	103,2	107,5	...
Україна	90,1	52,3	47,4	51,7	54,2	58,8
В середньому по СНД	86,0	63,1	68,4	72,6	76,5	82

Якби такими темпами росла економіка розвинених країн, то слід було б очікувати неприємних наслідків: інфляції, послідууючого скорочення виробництва і росту безробіття. Україна має резерви для росту і стабільності ситуації багато в чому залежить від ефективності стабілізаційної й інфляційної політики уряду. Нинішній ріст ВВП в країнах СНД (більше 8%) значною мірою обумовлений не тільки поновленням роботи тих потужностей, які не були задіяні довгий час, але й експортом, головним чином, ресурсів – в Росії, Казахстані, Азербайджані, Туркменістані – нафти і газу, в Україні - металу. Проте дія “ефекту бази” та експорт такої продукції можливі досить обмежений період часу.

Економіка України в кілька разів більше пов'язана з зовнішньоторгівельним оборотом, ніж в розвинених країнах, що послаблює економічну безпеку держави. Високий рівень зовнішньої орієнтації робить економіку України майже цілком залежною від кон'юнктури світового ринку, пригнічує розвиток внутрішнього ринку [1]. На зовнішніх ринках Україна поки конкурентоспроможна переважно лише там, де мова йде про сировинні галузі, екологічно шкідливі або енергоємні.

На конференції ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД), що пройшла у Сан Пауло 13-18 червня 2004 року, ідея універсальної політики в області розвитку була відкинута на користь політики різноманітності при розробці національних стратегій розвитку. Це означає, що держава відіграє головну роль у процесі створення умов і політики, які сприяють залученню інвестицій і забезпечують прискорення темпів економічного росту. Одним з найважливіших уроків стало усвідомлення того факту, що збільшення стійких інвестицій та розвиток інновацій може привести до значних змін в економічній структурі: від розвитку сировинного сектора до розвитку обробної промисловості та сфери послуг з

одночасним підвищенням продуктивності праці і якості продукції, зростанням зайнятості населення. Іншим важливим уроком є розуміння того, що стійке збільшення інвестицій, і особливо інновацій, не може бути забезпечене лише дією ринкових факторів і вимагає активної державної підтримки. Національні уряди повинні забезпечити доступність кредитів, створити відповідну правову базу для бізнесу, інфраструктуру і сприяти зростанню кваліфікації робочої сили. В Україні хоча і створено систему конкурентного законодавства, яка поєднує базові конкурентні закони і антимонопольні норми в законодавчих актах, водночас не розмежовані чітко монополі та потенційно конкурентні галузі, наявність пільг окремим суб'єктам господарської діяльності часто стримує розвиток її інноваційної складової.

Існує два принципових підходи до інноваційного розвитку: країна створює, впроваджує і поширює знання (країна-інноватор), або країна, що демонструє імітаційний розвиток чи «розвиток, що доганяє». Імітаційна політика успішно реалізується в ряді країн, що отримали назву «азіатських драконів» і базується на чіткій постановці конкретних економічних задач, для чого реалізується селекція лише окремих передових технологій для доробки та впровадження.

Для переходу до інноваційного розвитку Україні нерационально використовувати тільки традиційну лінійну схему, яка передбачає ланцюг «фундаментальні дослідження → прикладні дослідження → технологічні розробки → впровадження → виробництво → збут». Реалізація такої схеми виходу на інноваційний шлях розвитку економіки потребує величезних затрат на кожній ланці. Проте, хоча українська наука знаходиться в складному становищі, науковий потенціал, яким Україна володіє на даний момент, чималий, тому необхідне зважене поєднання обох підходів.

ВИСНОВКИ

Зростання економіки України на сьогодні зумовлене головним чином наявністю «бази росту». Побудова конкурентної економіки все більше пов'язується з інноваційною моделлю розвитку, перехід до якої вимагає виваженої активної державної політики, зокрема: 1) вдосконалення конкурентного законодавства, що зробить інновації необхідною компонентою життєдіяльності підприємства (чи галузі) і відповідно посилюватиме його конкурентні позиції в майбутньому; 2) пріоритетного розвитку науково-технологічної та освітньої сфер, оскільки інноваційна економіка базується на нових знаннях, на використанні інтелектуального потенціалу; 3) структурної перебудови економіки із посиленням інноваційної складової перш за все в галузях з високим ступенем технологічної переробки та наукоємності.

1. Якубовський М. Ключові структурні проблеми економіки України та напрями їх розв'язання // Економічний часопис-XXI. – 2003. – №1.